

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

210. An coniux sanus teneatur reddere debitum coniugiamenti, si iste ad
aliam accessurus sit, vel se polluturus sit? Et notatur vxorem rationis
compotem posse à viro insano debitum petere. Et quid, ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76405](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76405)

precedente, potque la copula carnal sin derramamiento; no es Matrimonio ordenada à la generacion, à quien se ordena el Matrimonio, y assi serà pecado mortal tenerla entre casados. Contra esta conclusion. Esta copula no consumada se ordena à evitar la fornicacion, que es el secundario fin del Matrimonio, y a que no se ordena al fin principal, que es la generacion: luego licita serà? A este argumento digo, que la copula ordenada à evitar la fornicacion, no es la copula comenzada, sino la consumada con derramamiento de simiente pudiendo seminar.] Ita ille, & alij.

2. Sed ego affirmatiue sententiæ adhæreo contra quendam Patrem Dominicanum, qui dixit his diebus illam me non rectè docuisse. Sed nostram sententiam tenet nouissimè me citato Pater Leandrus de Sacramento, tom. 2. tract. 6. disp. 25. quæst. 42. qui citat etiam Caietanum, Paludanum, Tabienam, & alios Doctores Dominicanos. Dicendum est itaque talem copulam esse licitam, dummodo nec sub sit periculum pollutionis alterius coniugis, & vxor inchoata ea copula contenta sit: quia copula absque seminatione, reputatur instar tactuum partium verendarum, qui inter coniuges, cessante pollutionis periculo liciti, & permitti sunt. Sicut ergo tactus, etiam si ex natura sua ordinatur ad actum, liciti sunt, quamuis non sit ultra progressus; sic etiam erit inchoata copula.

3. Sed hic obiter quæro, an licitum sit feminæ aliquando iusta causa post copulam semen emittere, ne concipiat. Et affirmatiue respondet Fagundez in Decalog. tom. 2. lib. 6. cap. 3. num. 50. ubi sic ait: Idem quod diximus de coniuge amente, dicendum est de ebrio, & furioso, dum tales sunt; si tamen periculum sit, quod ebrius extra ebrietatem, aut furiosus extra furorem effundant semen, vel in aliud incontinentiæ peccatum elabuntur, tenetur alter coniux in ipsa ebrietate, & furore reddere. Quamuis id mihi durum videatur propter ingentem molestiam, & grauem odorem, & ea obligatio in eo casu solum videtur esse de charitate ad vitandum peccatum alterius coniugis, quod non tenetur vitare cum tanto detrimento suo. Vxor denique, vel quæcumque alia femina, statim post copulam se inuertens, vt semen emittat, ne concipiat, & generet, peccatum lethiferum admittit ex natura sua, nisi aliqua causa rationabilis excuset, v.g. periculum mortis in partu, aut labor magnus, & magnum detrimentum in illo detinendo. Ita ille. Sed rectè hanc sententiam ex multis reprobatur Leandrus ubi supra quæst. 45. quia impedire generationem de se est intrinsecè malum. Ergo nunquam efficere id licebit.

RESOL. CCX.

- An coniux sanus teneatur reddere debitum coniugi amenti, si iste ad aliam accessurus sit, vel se polluturus sit?
- Et notatur vxorem rationis compotem posse à viro insano debitum petere.
- Et quid, si adsit periculum, quod insanus extra vas seminet?
- Et aduertitur, quod quando ambo coniuges sunt amentes esse separandos, ne carnaliter coniungantur.
- Et an peccet mortaliter, qui eos ad copulam incitaret?
- Et an coniugi ebrio, dum vsu rationis priuatus est, tenetur eius coniux reddere debitum?
- Et quid, si esset periculum incontinentiæ in coniuge ebrio?
- Et aduertitur, si uterque coniux ebrius est, licere con-

Tom. II.

cupium inter illos, cuius contrarium dictum est de amentibus. Ex p. 9. tr. 7. & Misc. 2. Ref. 4.

§. 1. **A**D hoc dubium respondet Texeda tom. 2. lib. 4. tr. 1. contr. 12. n. 134. ubi sic ait: Si roges, an in casu adducto coniux sanus teneatur reddere debitum coniugi amenti, si petat. In qua difficultate affirmat Sanchez lib. 9. de matr. disp. 25. n. 11. teneri debitum reddere, præcipuè si credat, ex negatione debiti coniugem amentem ad aliam accessurum. Cæterum omnino dicendum est cum Soto in 4. disp. 32. q. 20. art. 4. non teneri debitum reddere coniugem sanum amenti petenti, quia actus ille petendi non est humanus, neque deliberatus, neque amenti debet aliquid imputari ad culpam.] Ita Texeda.

2. Sed ego opinioni Sanchez adhæreo, quam tueretur etiam Hurtadus de matr. disp. 10. diff. 12. n. 55. Coninch de Sacram. disp. 34. dub. 9. n. 79. Caltrus Palau tom. 5. disp. 3. punct. 4. §. 4. n. 18. Dico itaque, nunquam coniugem sanæ mentis, per se loquendo, teneri coniugi rationis vsu ob amicitiam destituto, debitum reddere, etiam in illis casibus in quibus id facere posset. Ita communiter Doctores. Ratio est, quia vsus dominij non potest esse in subiecto, quod hic & nunc est incapax vsus rationis, sicut nec ipsum dominium potest esse in subiecto incapaci rationis: ergo talis amens inualidè exigit debitum, quia hoc est vsus dominij, & consequenter alter nõ tenetur reddere. Firmatur, quia quamuis amens retineat dominium, attamen dominio, & iuri naturali matrimonij tantum correspondet obligatio reddendi ei qui exigit, vt homo est, seu actu humano; quia exigenti dormienti non est reddendum, amens autem nõ exigit vt homo. Quare sicut amens amittit ius ad suorum bonorum administrationem, ita ad vsum matrimonij, ita vt exigens nõ obliget per se, & ex natura rei. Per accidens autè erit obligatio, si ex defectu redditionis accessurus sit ad aliam, aut se polluturus sit: quia tunc recta ratio exigit, vt valde egeni debitum reddatur, quamuis non petat vt homo, quia non potest. Vnde ad euitanda grauiora mala, quandoque sanus tenetur amenti petenti reddere. Et hæc omnia præter Doctores citatos tenet Martinus Perez de matr. disp. 49. scilicet. 6. n. 7.

3. Quod si redditio debiti amenti nocua sit, pensanda est qualitas damni, vt inde colligatur, an sub graui, vel sub veniali culpa debeat coniux sanæ mentis à redditione abstinere, vt inouit Basilius Ponce lib. 10. cap. 14. in fine.

4. Notandum est etiam hic, vxorem rationis compotem posse à viro insano debitum petere: quia petit copulam sibi debitam, qua ob defectum iudicij in altero coniuge priuari non debet. Quod aded verum est, vt etiam si adsit periculum, quod insanus extra vas seminet, non tenetur coniux sanæ mentis à debiti petitione abstinere: quia illa effusio est præter eius intentionem, neque illi vt pote suo iure vtenti, tribuenda est, sicuti docuit Sotus in 4. d. 34. q. 20. art. 4. ad fin. corp. Petr. de Ledesma q. 58. art. 3. dub. 2. in resol. ad 3. Henriq. lib. 11. cap. 15. n. 4. & 10. Sanchez disp. 23. n. 7. Coninch dub. 9. concl. 6. n. 79. Et de hoc casu in facti contingentia Panormi consultus fui.

5. Non nego tamen, quando ambo coniuges sunt amentes, esse separandos, ne carnaliter coniungantur; & peccare mortaliter, qui eos ad copulam incitaret. Ita communiter Doctores. Ratio est, quia tametsi eiusmodi amentes non peccent, defectu libertatis; at qui eos copularet, concurreret ad euidens periculum malæ educationis prolis, & ad illius damnum, cum careret parentibus, qui eam educare possent, ac instruere: ergo grauius peccaret. Quo argumento manifestè vincitur, peccare mortaliter eos, qui duos amentes non coniuga-

Sup. hoc in Refol. sequ. §. vit. post mediu, vers. At verò.

Sup. hoc in Refol. sequ. §. vit. post mediu, vers. At verò.

Sup. hoc in Refol. sequ. §. vit. post mediu, vers. At verò.

Sup. hoc in Refol. sequ. §. vit. post mediu, vers. At verò. Et pro contento à lin. 4. & vers. Quod aded, huius §. sup. in Ref. 186. §. Dico secundò.

Sup. hoc in Ref. sequ. §. vit. paulò post initiu, vers. Primò.

Sup. hoc supra in §. 2. Ref. 202.

tos ad copulam incitarent: quia grauius esset pro-
lis damnium quam si mentis compotes essent. Qua-
re illi, quibus amentium custodia demandata est, te-
nentur niti, ne congreuantur; sicut tenentur cura-
re, vt abstineant ab aliis malis, & damnis inferendis.
6. Ex his sequitur quid dicendum sit de coniu-
ge ebrio, dum vsu rationis priuatus est: dico enim
non teneri per se, & ex natura rei coniugem sui
compotem reddere ei debitum. Patet ob dictam rati-
onem, quia non petit actu libero, & humano,
sicut nec amens. Per accidens autem tenetur redde-
re ratione periculi incontinentiæ in ebrio, si forte
esset. Adde si vterque coniux ebrius esset, licere
conubium inter illos: cuius contrarium diximus
de amentibus. Ratio enim disparitatis est manifesta:
nam in amentibus id non licet propter damnium
prolis educandæ, quod damnium cessat in ebruiis,
hi enim breui ad se redeunt, & ideo proles non desti-
tuitur parentibus, qui de eius carent educatione.

RESOL. CCXI.

*An si vir sit sana mentis, si licitus vsus coniugij cum
vixore amente, etiam cum periculo abortus?*

*Et quid e contra, si vxor sit sana mentis, vel si vxor
amens sit sterilis?*

*Et deducitur, quod quando femina experientia didicit
se nequire prolem viuam edere, tunc licere his coniu-
gatis petere, & reddere debitum, quia melior est
puero se esse cum culpa originali, & carentia visio-
nis Dei, quam omnino non esse, &c.*

*Et docetur, quod si ambo coniuges sint amentes, omnino
nemo potest eos excitare ad copulam, absque graui
culpa.*

*Item, quod si vnus coniux sit amens, & alter sana men-
tis, non tenetur sanus reddere debitum amenti peten-
ti quantum est de se, quamuis si vult, licite possit.*

*Sed quid est dicendum, si amenti coniugi adesset pericu-
lum accedendi ad aliam, vel polluendi se, an tunc
alter coniux teneatur reddere debitum? Ex part. 10.
tr. 13. Misc. 3. Ref. 41.*

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam contra Sanchez,
docet nouissimè Carolus de Baucio, de
Miscell. casuum Conscientia, tom. 2. opus. 1. quæst. 50.
vbi sic ait: Arbitror satis probabile esse licitum vsuum
coniugij viro sanæ mentis, etiam cum periculo proba-
bili abortus. Et ratio mihi est, quia copula per
se est ordinata ad productionem esse extra causas,
& per accidens est, quod sequatur abortus. Ne-
que dicas, quod copula cum tali periculo abortus,
sit actio intrinsecè mala; nam ratio malitiæ est ex-
trinsecæ actioni, cum potius tribuenda sit morbo,
seu insanæ vxoris, quam copulæ, quæ per se pri-
mò tendit non ad necem pueri, sed eius existen-
tiam extra causas, quod non est: sic actio famuli,
qui iussu heri vendit vinum lymphatum pro puto,
nam illa est intrinsecè mala; nam licet ponere aquam
vino sit quid indifferens, tamen ipse vidit, & facit
actionem iniustam, & non potest præscindere illa
actio à vendente, à ratione iniustitiæ, nec alij iniu-
stitiæ potest tribui, nisi immediato cooperatori ini-
iustitiæ, qui est qui actu vendit.

2. Confirmatur; docet Sanchez cum Doctri-
bus à se citatis lib. 8. de matrimo, disput. 102. num. 8.
quod quando femina experientia didicit se nequire
prolem viuam edere, tunc licere his coniugibus pe-
tere, & reddere debitum. Et reddit rationem idem
Sanchez, nimirum, quia præter intentionem, &
per accidens mors illa fortis accidat, coniugibus

suo iure vrentibus; nec tenentur id proli damnium
vitare cum tanto detrimento, ac est; coniugales
perpetuè ab vsu coniugij abstinere cum maximo
incontinentiæ vtriusque periculo. Deinde addit
Sanchez loco citato, aliam rationem, & aliter
quod melius est puero sic esse cum originali cul-
pâ, & carentia visionis Dei, quam omnino non
esse, vt notat Dnaus Thomas 1. 2. quæst. 87. artic. 1.
ad 5. & colligitur ex Diuo Augustino lib. 5. con-
tra Iulianum. Concludit denique Sanchez loco ci-
tato, quod eligibilis est existere in reum notata
cum peccato habituali originali, quam omnino
non existere: nam licet si homini detur optio, po-
tius debet eligere mortem, ac annihilationem,
quam peccatum actuale, etiam leuissimum con-
mittere. Si tamen iam sit peccatum originale, &
reuelaret Deus se nolle id remittere, quamuis le-
uissimum existeret, adhuc melius faceret eligendo in-
stentiam, quam annihilationem, quia supplicia Dei
voluntate ille homo non tenetur, nec potest con-
tere id peccatum habituale, ac proinde nihil exolum
facit Deo.

3. Confirmatur: Deus creat, & infundit ani-
mam rationalem intra corpus, cum adfuit disposi-
tiones pro tali forma, & præuidet quod in anima
transfundetur peccatum originale, & non ob id
cessat creare illam, ac infundere intra corpus, quia
infectio peccati originalis tribuitur carni, non animi;
nam, tanquam causa instrumentali ducens originem
ab Adam, ac proinde dici non potest, quod anima
ex sua creatione inquinetur, quia infusio importat
respectum, & ad Deum infundentem, & ad eam
cui infunditur anima; & ideo habito respectu ad
Deum infundentem, non potest dici, quod anima
per infusionem maculetur, sed solum habito respec-
tu ad corpus, cui infunditur. Ita D. Thomas 1. 2.
q. 8; ar. 1. ad 4. Ita ille, qui alias etiã rationes adducit.

4. Sed ego puto non esse recedendum à sente-
ntia Sanchez, quam post illum docet Pontius de ma-
trimonio, lib. 10. cap. 14. num. 10. Hurtadas disp. 10.
difficultat. 3. num. 24. Leandrus de Sacramen-
to, tom. 2. tract. 9. disput. 25. §. 3. quæst. 28. & Ochaga-
uia de Sacramen. matrimo, tract. 5. quæst. 3. num. 5.
vbi sic ait: Quinta ea causa assignari potest excu-
sans à debito coniugali, furor alterius, vel vtrius-
que coniugis, sed quantum ad hanc causam respon-
detur. Primò, si ambo coniuges essent amentes
omnino, neminem posse eos excitare ad copulam
absque graui peccato. Tum quia illa copula esset
more beluarum, tum etiam quia earatione magnam
damnium immineret educationi proli. Secundo re-
spondetur, vno coniuge existente amente, & altero
sanæ mentis dono prædito, non teneri sanum redde-
re debitum amenti petenti, quantum est de se, quan-
tuis possit licite; quia ille actus non humanus est,
tum etiam quia amentis licet retineat ius remotum
ad corpus alterius coniugis, & radicatum in ipsa
natura contractus matrimonialis, ac non retinet
ius proximum, quod ratione regulatur, & funda-
tur. At verò, si amenti coniugi adesset periculum
accedendi ad alienam, vel polluendi se, tenetur
alter coniux ei reddere debitum, quod est quantum
ipsum matrimonij, quod intellige, dum alter non
potest vitari illud malum. Tertio pro maiori prædi-
ctorum intelligentia respondetur, vxore existente
amente, & marito sano, non posse vxori petenti
reddi debitum, quia est periculum magnam abor-
tus, ac verò e contra se habente, rectè posse reddi
quia in eo non est periculum aliquod abortus. Ita
Ochaguaia. Quibus omnibus adde etiam Matrimonium